

ШЕСТЕРНЯК М. М.

к. е. н., викладач

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У БУДІВНИЦТВІ

У статті розглянуто особливості контролю спільної діяльності. Визначено основні принципи спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи. Запропоновано модель процесу контролю спільної діяльності без створення юридичної особи в будівництві, яка передбачає виділення трьох стадій.

Ключові слова: контроль, спільна діяльність без створення юридичної особи, контролюючий учасник, інвестор у спільній діяльності, будівництво.

ШЕСТЕРНЯК М. М.

к. э. н., преподаватель

Тернопольский национальный экономический университет

**ОСОБЕННОСТИ КОНТРОЛЯ СОВМЕСТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В СТРОИТЕЛЬСТВЕ**

В статье рассмотрены особенности контроля совместной деятельности. Определены основные принципы общего контроля совместной деятельности без создания юридического лица. Предложена модель процесса контроля совместной деятельности без создания юридического лица в строительстве, которое предусматривает выделение трех стадий.

Ключевые слова: контроль, совместная деятельность без создания юридического лица, контролирующий участник, инвестор в совместной деятельности, строительство.

SHESTERNYAK M. M.

candidate of economical sciences, lecturer

Ternopil National Economic University

CONTROL FEATURES OF JOINT ACTIVITY IN CONSTRUCTION

The features of control of joint activity are considered in the article. Certainly basic principles of general control of joint activity without creation of legal entity. The model of process of control of joint activity is offered without creation of legal entity in construction, which foresees the selection of three stages. Without proper organization of internal control in the form of joint control it is impossible timely identify and eliminate the conditions and factors that hinder the effective implementation of joint activity without creating a legal entity.

Keywords: control, joint activity without creation of legal entity, supervisory participant, investor in joint activity, construction.

shesternyak_m@ukr.net

Постановка проблеми. На сучасному етапі у період фінансової та політичної кризи, нестабільності, загострення багатьох проблемних питань в Україні спостерігається падіння індексу інвестиційної привабливості та виникає необхідність пошуку нових заходів підтримки вітчизняного господарства. За таких умов однією з ефективних форм розвитку бізнесу є спільна діяльність без створення юридичної особи, яку застосовують у різних галузях економіки. При цьому важливе значення має система контролю, оскільки від неї залежить результативність та вирішення ряду проблемних питань економічного та правового характеру. Будівельний комплекс як один із важливих складових частин національної економіки, що сприяє процесу розширеного відтворення та створення робочих місць, є найбільш прийнятним для застосування такої форми господарювання, як спільна діяльність без створення юридичної особи. Тому доцільно розглянути проблемні питання використання контролю для забезпечення достовірності та зрозумілості показників фінансової звітності спільної діяльності у будівництві.

Аналіз досліджень та публікацій з проблем. Дослідженню різнобічних аспектів

економічної необхідності становлення контролю, його сутності, ролі й значення для вітчизняної теорії і практики присвячені праці багатьох відомих учених: М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, Н. Г. Виговської, В. А. Дерія, Л. В. Діканя, М. В. Кужельного, П. О. Куцика, В. Г. Лінника, Н. М. Малюги, В. С. Рудницького, В. В. Сопка, Б. Ф. Усача, М. Г. Чумаченка, М. С. Пушкаря та ін. Однак, незважаючи на важливість проведених досліджень, питання щодо організації та методики контролю спільної діяльності без створення юридичної особи залишаються поза увагою науковців або розкриті недостатньо, що потребує подальшого наукового опрацювання.

Мета дослідження – висвітлити особливості контролю спільної діяльності, що зумовлені сучасними змінами як у системі обліку, так і в організаційно-управлінській сфері. Визначити основні принципи спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи. Запропонувати модель процесу контролю спільної діяльності без створення юридичної особи в будівництві, яка передбачає виділення трьох стадій: вимірювання реального виконання процесів спільної діяльності; порівняння результатів реального виконання зі стандартами та нормами щодо даного виду діяльності; реакція учасників спільної діяльності на результати порівняння.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження свідчать, що зарубіжній практиці для будь-якої спільної діяльності, яка передбачає або не передбачає створення юридичної особи, притаманні такі риси: 1) наявність двох або більше контролюючих учасників, пов'язаних контрактною угодою; 2) спільний контроль, який встановлюють контрактною угодою. При цьому вказана умова є гарантією того, що жоден з учасників не може одноосібно контролювати спільну діяльність. Адже така угода визначає рішення за напрямками, які є важливими у досягненні наміченої мети спільної діяльності, що потребують згоди всіх учасників спільного проекту, та, зокрема, рішення, які можна прийняти тільки за умови згоди встановленої більшості учасників, котрі контролюють цю діяльність.

Спільний контроль є основним елементом управління спільною діяльністю, оскільки забезпечує ухвалення та виконання ефективних управлінських рішень.

П. О. Куцик зазначає, що згідно із зарубіжною практикою, контроль спільної діяльності без створення юридичної особи – це, насамперед, систематичний збір інформації для забезпечення органів управління спільною діяльністю інформаційною базою для прийняття оперативних і стратегічних рішень. При цьому одним із найважливіших елементів управління спільної діяльності без створення юридичної особи є спільний контроль, який забезпечує як можливість ухвалення ефективних управлінських рішень, так і їх виконання [1, с. 171].

Зарубіжна практика свідчить, що контроль спільної діяльності – це погоджені контрактом повноваження управляти фінансовою та операційними політиками господарської діяльності з метою вигоди від неї; розподіл контролю за економічною діяльністю; систематичний збір інформації для забезпечення органів управління інформаційною базою для прийняття оперативних, фінансових і стратегічних рішень.

Потрібно врахувати що незважаючи на форму контрактної угоди, яку оформляють письмово, у ній обов'язково необхідно розглянути такі питання: діяльність, термін угоди та зобов'язання учасників щодо звітності за спільним проектом; призначення уповноваженого учасника й окремих контрагентів (або ж рівнозначного органу керування спільним проектом) та, зокрема, визначення права голосу учасників спільної компанії, які контролюють; порядок здійснення вкладів учасниками, що контролюють; розподіл між учасниками, які контролюють, доходу, продукції, витрат чи результатів спільної діяльності підприємства.

На противагу, основних аспектів організації та методології контролю спільної діяльності без створення юридичної особи, вітчизняними ученими та практиками не визначено.

Як зазначено у п. 3 П(С)БО 12 для цілей фінансового обліку визначає спільну діяльність як господарську діяльність зі створенням або без створення юридичної особи,

котра є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін відповідно до письмової угоди між ними та трактує, що «спільний контроль – розподіл контролю за господарською діяльністю відповідно до угоди про ведення спільної діяльності» [2].

Таким чином, згаданий стандарт подає дефініцію «спільний контроль», але умов спільного контролю не визначає, оскільки їх встановлюють договором про спільну діяльність.

На основі критичного аналізу Господарського [3] та Цивільного [4] кодексів у частині визначення умов договору про спільну діяльність важливо зазначити, що у згаданих документах умови укладення договору про спільну діяльність узагальнено. Зокрема, у частині 2 ст. 1131 ЦКУ [4] законодавчо передбачено умови договору про спільну діяльність за домовленістю сторін. Відповідно такими умовами є: координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ; правовий статус виділеного для спільної діяльності майна; порядок покриття витрат та збитків учасників; участь учасників у результатах спільних дій та ін. Разом з тим, основною умовою договору про спільну діяльність є встановлення спільного контролю над спільним проектом учасників.

Таким чином, на основі досліджень можна стверджувати, що оскільки перелік зазначених умов не остаточний, то учасники спільної діяльності можуть на власний розсуд фіксувати у тексті договору про спільну діяльність інші умови, які, на їх думку, є суттєвими. При цьому одноосібний контроль над спільною діяльністю без створення юридичної особи не передбачено.

Також важливо вказати на те, що особливістю спільної діяльності без створення юридичної особи за договором простого товариства є однакові інтереси учасників, на противагу інші договори (наприклад, купівлі-продажу, оренди, позики тощо) мають протилежні інтереси. Відповідно, це створює певні умови, за яких спільну діяльність потрібно періодично уточнювати, оскільки при укладанні такого договору важко відразу встановити всі обов'язки учасників, звичайно, за винятком внесків контрагентів. Такі уточнення можливі у наступних додаткових угодах, якщо виникне необхідність.

Потрібно врахувати, що для потреб фінансового обліку, відповідно до умов договору, між учасниками спільної діяльності розподіляють обов'язки за фінансовою та іншою спільною діяльністю з метою отримання позитивних фінансових результатів.

Дослідження показують, що встановлений умовами договору про спільну діяльність спільний контроль відрізняє вплив та дії учасників такої діяльності у спільному проекті від інших спільних компаній, наприклад інвестиційної діяльності. Зокрема, можна виокремити дві категорії учасників спільної діяльності:

- 1) контролюючий учасник – це сторона, що є учасником спільної діяльності й здійснює спільний контроль за цією діяльністю та управління нею;
- 2) інвестор у спільній діяльності – це сторона, що є учасником спільного підприємства і не здійснює спільного контролю за цим підприємством.

Дослідження запропонованих трактувань дефініції «контроль» та її словосполучень в наукових джерелах та працях провідних учених дозволило розглядати поняття «контроль» як процес досягнення цілей організації, котрий здійснюється безпосередньо через систему спостереження та перевірку (моніторингу) відповідності функціонування об'єкта управління меті встановлення відхилень від заданих параметрів, оцінку відхилень, коригування діяльності [5, с. 77].

Одним з основних критеріїв стосовно господарюючого суб'єкта є зовнішній та внутрішній контроль, тому доцільно розкрити специфіку наукового і практичного осмислення спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи.

Організація внутрішнього контролю у формі спільного контролю властива всім організаціям-учасникам спільної діяльності, для яких характерні ускладнена організаційна структура; різноманітність видів діяльності та можливість їх кооперації; прагнення органів управління отримувати об'єктивну і незалежну оцінку дій управлінців. А суб'єктами спільного контролю є учасники спільної діяльності без створення юридичної особи, які

здійснюють спільний контроль безпосередньо або пропорційно за внесками у спільну діяльність, за доходами і витратами в рамках такої діяльності й за процесом спільної діяльності в цілому для ухвалення своєчасних управлінських рішень [1, с. 173–174].

Наші дослідження показують, що на практиці при виборі форми спільного контролю у спільній діяльності без створення юридичної особи доцільно врахувати: 1) кількість учасників, залучених до спільної діяльності; 2) масштаб та вид діяльності, в якому застосовують спільну діяльність; 3) організаційну структуру господарюючого суб'єкта; 4) обсяг різних сторін спільної діяльності на які поширюватиметься спільний контроль; 5) особливий правовий та податковий статус спільної діяльності; 6) спільний розподіл результатів та ризиків відповідно до договору чи письмової угоди про спільну діяльність; 7) розподіл контролю між учасниками спільного проекту.

На думку П. О. Куцика, основними критеріями спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи є: підконтрольність кожного суб'єкта спільного контролю; недопущення концентрації прав первинного контролю в руках одного учасника, оскільки це може призвести до зловживань; спільний контроль спільної діяльності без створення юридичної особи не може бути ефективним без чесності, належної зацікавленості та участі посадових осіб, керівників спільною діяльністю; розподіл контрольних функцій, спільного контролю і використовуваних методи мають бути доцільними; у галузях, що мають стратегічне значення, має бути налагоджений спільний контроль, навіть якщо ця галузь ледве піддається виміру за принципом «витрати – ефект»; стосовно великих операцій рішення необхідно приймати на загальних зборах учасників спільної діяльності; регламентація діяльності на основі спеціальних схем послідовності операцій, що мають містити необхідну інформацію про розподіл обов'язків, санкціонування операцій та процедури спільного контролю [1, с. 176].

Таким чином, на основі наших досліджень пропонуємо до основних принципів спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи відносити такі:

- 1) спільний контроль учасниками спільної діяльності необхідно ґрунтувати на достовірності й правильності та, відповідно, зацікавленості всіх сторін;
- 2) для запобігання зловживанням не допускати зосередження первинного контролю тільки в одного контрагента;
- 3) перевіряти кожного учасника спільного контролю;
- 4) контрольні функції, методи та спільний контроль розподіляти за раніше прийнятою згодою учасників спільної діяльності та відповідно до їх доцільності.

Спільний контроль дасть змогу своєчасно виявити й усунути ті умови і фактори, що не сприяють ефективному провадженню спільної діяльності без створення юридичної особи. Водночас, метою спільного контролю є зменшення фінансових втрат, своєчасна адаптація учасників спільної діяльності до змін у ринковому середовищі, раціональне використання виробничих ресурсів та готової продукції, виконання зобов'язань учасників відповідно до угоди про спільну діяльність та, відповідно, надання користувачам неупередженої інформації для прийняття управлінських рішень.

Таким чином, можна стверджувати, що організація внутрішнього контролю у формі спільного контролю властива для учасників спільної діяльності без створення юридичної особи, що має ускладнену організаційну структуру, а цю діяльність спільно контролюватимуть залежно від встановлених договором взаємовідносин між її учасниками. При цьому правильно організована система контролю спільної діяльності без створення юридичної особи забезпечує достовірність обліку спільної діяльності, надає можливість комплексного аналізу її здійснення, забезпечує прийняття раціональних управлінських рішень і змогу судити про правильність та своєчасність і результативність їх виконання.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо розглядати процес контролю за спільною діяльністю без створення юридичної особи з позиції зовнішнього та внутрішнього контролю, оскільки контроль за спільною діяльністю поєднує ці два види контролю. Взаємовідносини учасників можна охарактеризувати як такі, що практикують використання у процесі

прийняття управлінських рішень інформації, отриманої внаслідок ефективної системи контролю, котрий діє у спільній діяльності, не тільки як внутрішнього (спільного), а й зовнішнього контролю.

У межах спільної діяльності без створення юридичної особи в будівництві автор розробила модель процесу контролю (рис. 1). Запропонована модель передбачає виділення трьох стадій:

- 1) вимірювання реального виконання процесів, здійснюваних у спільній діяльності;
- 2) порівняння результатів реального виконання зі встановленими стандартами та нормами щодо даного виду діяльності;
- 3) реакція учасників спільної діяльності на результати порівняння.

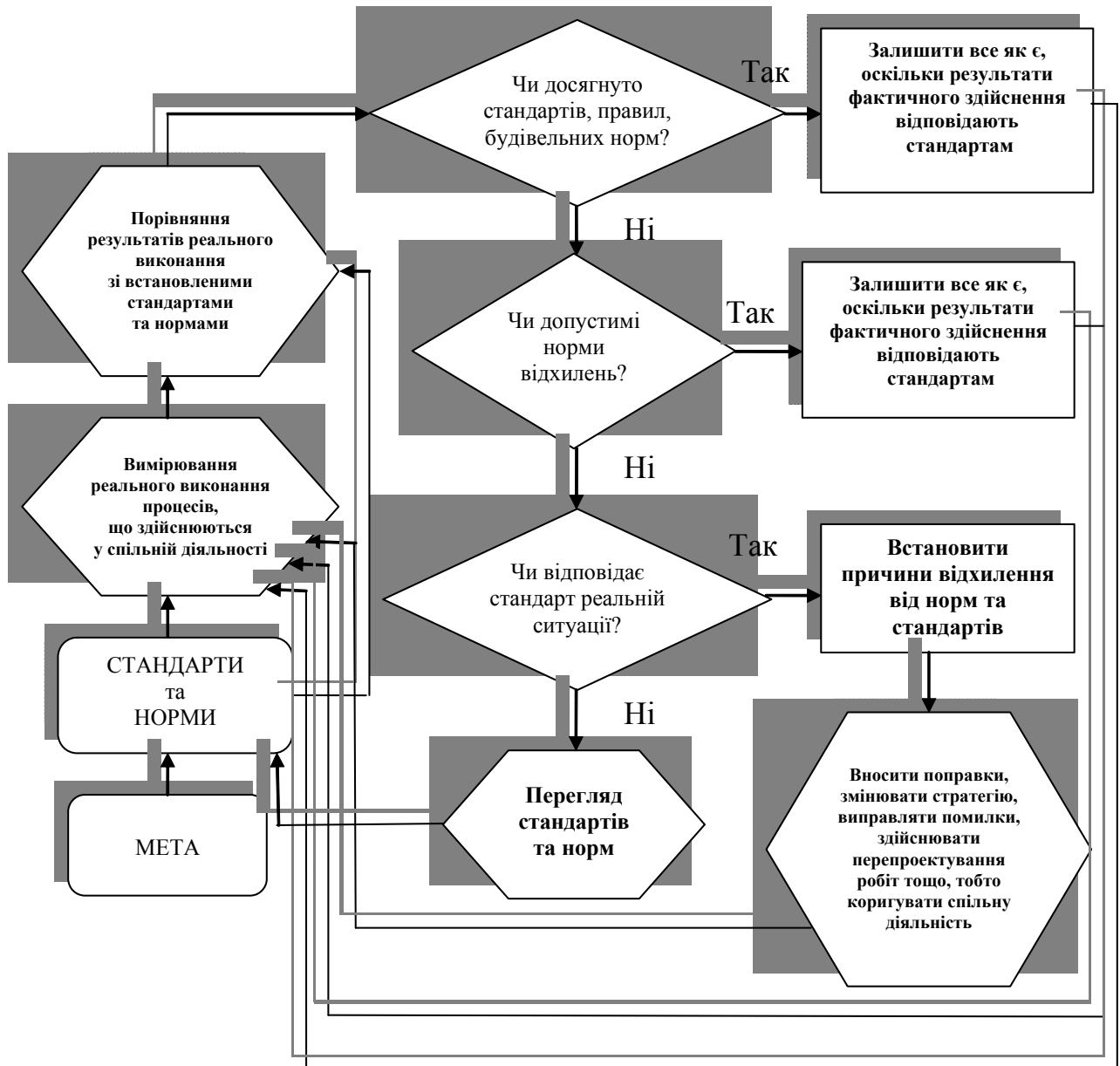

Рис. 1. Модель процесу контролю спільної діяльності без створення юридичної особи у будівництві [6, с. 12]

Перша стадія передбачає вимірювання реального виконання процесів спільної діяльності, що дає змогу в подальшому вирішити – залишити все як є (якщо результати фактичного здійснення відповідають стандартам) або ж вносити поправки (якщо результати не відповідають установленим нормам).

Друга стадія ґрунтується на порівнянні результатів реального виконання зі

встановленими стандартами та нормами щодо спільної діяльності без створення юридичної особи. При цьому встановлюють ступінь відхилення реального виконання від стандарту чи норми. Однак слід зазначити, що у даному аспекті важливим є визначення допустимого рівня відхилень. Якщо відхилення перевищують цей рівень, то вони відповідно стають об'єктом дослідження діяльності учасників.

Третя стадія – реакція учасників спільної діяльності на результати порівняння. При цьому учасники можуть обрати один з варіантів: а) залишити все як є, оскільки результати реального виконання відповідають стандартам; б) вносити поправки, змінювати стратегію, виправляти помилки, здійснювати перепроєктування робіт тощо, тобто коригувати спільну діяльність; в) переглянути стандарти та норми, тобто коригувати їх стосовно даного виду діяльності.

Формування процесу контролю спільної діяльності без створення юридичної особи за виділеними стадіями дасть змогу визначити основні відхилення в будівництві спільного об'єкта та сформулювати рекомендації щодо поліпшення роботи її учасників.

Варто зазначити, що внутрішній та зовнішній контроль необхідно здійснювати з урахуванням норм, стандартів та специфіки тієї галузі економіки, в якій його проводять.

Містобудівна діяльність не може відбуватися безконтрольно. Відповідно, її повинні контролювати спеціально уповноважені органи містобудування й архітектури. З огляду на це, саме містобудівна документація стає основним інструментом державного впливу та контролю, як цього вимагає ч. 2 ст. 2 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17. 02. 2011 р. № 3038–VI [7]. Окрім цього, ч. 6 ст. 7 згаданого закону передбачає управління шляхом контролю за дотриманням законодавства у сфері містобудівної діяльності, вимог державних будівельних норм, стандартів і правил, положень містобудівної документації всіх рівнів, вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, проектної документації.

Разом з тим, потрібно врахувати, що «державний архітектурно-будівельний контроль» – це сукупність заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, державних будівельних норм, стандартів і правил під час виконання підготовчих і будівельних робіт відповідно до ч. 1 ст. 41 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17. 02. 2011 р. № 3038–VI [7].

Висновки. Без належної організації внутрішнього контролю у формі спільного контролю неможливо своєчасно виявити та усунути ті умови й фактори, які перешкоджають ефективному провадженню спільної діяльності без створення юридичної особи. У цілому організація внутрішнього контролю залежить від мети спільного контролю та основних принципів спільного контролю спільної діяльності без створення юридичної особи, що було описано вище.

На організацію внутрішнього контролю у формі спільного контролю впливає значна кількість факторів, зокрема вид економічної діяльності й галузь економіки; кількість учасників спільного проекту; кваліфікаційний рівень контролерів; обсяги діяльності; система оподаткування; система нормативного регулювання контролю та ін. При виборі форми спільного контролю потрібно враховувати всі зазначені фактори та специфіку здійснення спільної діяльності без створення юридичної особи.

На основі результатів вивчення практичної роботи суб'єктів господарювання, що беруть участь у здійсненні спільної діяльності без створення юридичної особи, можна зробити висновок, що в будівництві за договорами простого товариства спостерігається тенденція прояву окремих ознак спільного контролю. Так, під час будівельно-монтажних робіт учасники можуть спільно контролювати будівельні операції. Водночас, право спільної часткової власності може визначити протягом будівництва повноваження спільного контролю над активом, що є «об'єктом незавершеного будівництва».

На практиці учасники спільної діяльності, як правило, доручають контролювати весь процес будівництва від початку до введення об'єкта в експлуатацію операторові спільної діяльності (забудовнику), який безпосередньо веде чи організовує будівництво. Зокрема, цьому учасникові можуть бути надані повноваження не тільки керувати будівництвом, а й наприклад, обмежувати доступ до будмайданчика.

Список використаних джерел

1. Куцик П. О. Контроль як основа управління спільною діяльністю без створення юридичної особи: стан та проблеми / П. О. Куцик // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. збірник наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир, 2010. – Вип. 3 (18). – С. 171–177.
 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» [Електронний ресурс] : затв. наказом Міністерства фінансів України від 26. 04. 2000 р. № 91, зареєстроване в Мін'юсті України 17. 05. 2000 р. № 284/4505, зі змінами та доп. станом на 11. 01. 2012 р. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
 3. Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 року № 436-IV зі змінами [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.liga.zakon.ua>.
 4. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.liga.zakon.ua>.
 5. Шестерняк М. М. Контроль як економічна категорія / М. М. Шестерняк // Система контролю: актуальні проблеми науки і практики : матеріали інтернет-конф., (м. Тернопіль, 31 січня 2013 р.) / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2013. – С. 74–79.
 6. Шестерняк М. М. Облік витрат та результатів спільної діяльності без створення юридичної особи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / М. М. Шестерняк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 20 с.
 7. Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс] : закон України від 17. 02. 2011 р. № 3038-VI-ВР. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua>.
-